

Mellerudspromenaden

En promenad genom centrala Mellerud som lyfter fram både det moderna och historien. Följ de blåa markeringarna. Promenadens totala längd är cirka fyra kilometer.

Börja utanför Medborgarkontoret på Storgatan.

Denna sträckning av Storgatan fick sitt nuvarande utseende år 2005. Då planterades träden, parkeringsplatserna längs gatan anlades och gatan enkelriktades.

Medborgarkontoret öppnades år 2007. Det fungerar både som informationscentral, turistbyrå och officiell entré till Melleruds kommunhus.

I byggnaden mitt emot Medborgarkontoret låg förut Dalslands Bank. Den startades 1918 och flyttade hit 1928. Deras direktionsrum på andra våningen är bevarat och fungerar nu som sammanträdesrum för kommunen. Där har bland annat kommunstyrelsen sina möten. Dalslands Bank gick 1942 upp i Skandinaviska banken, och verksamheten övertogs 1971 av Handelsbanken.

I hörnet vid Smyckabutiken finns på trottoaren ett konstverk. Det ser ut som små nakna barnfötter på väg åt olika håll.

Efter Kristallnatten 1938 kom cirka 500 ensamma judiska flyktingbarn från Tyskland till Sverige. Sju familjer i Mellerud öppnade sina hem och tog emot några av dessa barn. 2005 genomfördes skolprojektet "På denna plats" om detta. I samband med projektets avslutning avtäcktes konstverket som ett minnesmärke över flyktingmottagandet.

Du är nu framme vid Köpmantorget.

Redan 1853 kom den förste köpmannen till området där torget nu ligger. Marken uppläts 1880 till kommunen under förutsättning att den användes för torghandel och marknader. 1891 skänktes marken slutgiltigt till kommunen. I flera århundraden hade det ordnats marknad nere vid Sunnanmon i Sunnanå. 1892 förbjöds denna marknad och flyttades till Köpmantorget. (Sunnanmo marknad har uppstått igen och hålls på sin gamla plats första lördagen i augusti varje år.)

Torget asfalterades 1956. 1968 hölls här den första Kanalyran. Kanalyran hålls numera alltid första helgen i juli varje år och är en av Sveriges äldsta stadsfester. Bland annat har Carola, Lill-Babs och Sven-Ingvars uppträtt här.

Börsenhuset (det stora röda huset på torgets östra sida) invigdes 1970. Samma år flyttade kommunkontoret in. Till en början var en del av huset hotell, nu har kommunen hela andra och delar av tredje våningen.

På torgets norra sida ligger ett stort gult hus. På 1950-talet hade Konsum affär här. Snett bakom nuvarande Systembolaget låg tidigare Hotell Ottosson. Hotellet brann ned 1915.

På den stenlagda delen av torget ordnas vår- och sommartid loppmarknader. Intill fontänen står en svart hästskulptur. Den är skapad av Karl-Erik Granström på Stenebyskolan. Skulpturen skänktes till Mellerud 1972 av Melleruds Kafé AB. Skulpturen är en symbol för de starka hästtraditionerna i Melleruds kommun. På 1940-talet till exempel anordnades det vintertid travtävlingar på sjön Kolungens is. På Köpmantorget hölls hästpremieringar, och Mellerud har enligt uppgift Sveriges största travklubb.

I södra delen av torget finns Dalslands Sparbanks hus. Dalslands Sparbank hette fram till 2009 Nordals Härads Sparbank. Banken grundades 1870 och byggde 1890 ett bankhus vid torget. I huset fanns även provinsialläkaren. 1960 revs det gamla bankhuset och ersattes av det nuvarande som invigdes 1962.

I det gula huset öster om Sparbankshuset ligger biblioteket. Det inrymmer också en utställningshall.

Ta österut på Kapellgatan.

På gården in till höger hålls varje sommar allsångskvällar. Dessa ordnas av Idégruppen Älvan, som är knuten till det serviceboende som finns längs gårdens östra och södra sida. Servicehuset invigdes 1987.

På vänster sida ligger Kyrkans Hus, som inrymmer pastorsexpedition, samlings-salar och en gudstjänstlokal. Svenska kyrkan har aldrig haft någon kyrka i centrala Mellerud. Däremot byggde man här ett församlingshem, med gudstjänstlokalen, 1932. Det har byggts till två gånger, först åt väster 1977, och senast ut mot Kapellgatan 2009. I samband med nyinvigningen fick det sitt nuvarande namn, Kyrkans Hus. Idag har man gudstjänster, öppen förskola, pensionärsträffar, konserter och mycket mer i huset.

Sväng vänster in på P D Lundgrens Gata. Snart är du framme vid Österrådaplan. Ta till höger in på platsen.

Här låg in på 1900-talet Österråda gård. Gården delade det tidiga Mellerud i två delar, bebyggelsen runt handelsplatsen, det vill säga torget, och bebyggelsen runt stationen, stationsområdet. Den siste ägaren av Österråda gård var P D Lundgren. När han dog 1931 köpte kommunen marken. Gården revs året efter.

Några fakta om Österrådaplan:

Det påstås att gatuköket Rubinen var först med att servera Melleruds special, eller våffelspecial som rätten också kallas. Specialen är en varm korv med mos och tillbehör serverad i en våffla. Ursprungligen var Rubinen en mindre byggnad på västra delen av Österrådaplan.

- I den låga röda tegelbyggnaden på östra sidan ligger nu Individ- och familjeomsorgen och postens serviceställe. Här låg tidigare Försäkringskassan och Posten. Längre tillbaka fanns det ett mejeri på platsen. Posten kom hit 1985, och stängdes som postkontor år 2002. Platsen var i gamla stadsplaner avsedd för en kyrka.
- Intill Österrådaplans nordöstra hörn ligger Smyrnakyrkan. När Smyrna etablerade sig i Mellerud 1934 hade man först ett kapell på Landsväggsgatan (E45). 1957 såldes kapellet och man byggde sin nuvarande kyrka.
- Nya Konditoriet på platsens norra sida har lanserat en särskild Mellerudstårta. Konditoriet kom dit 1968.

Ta höger vid Rubinen och följ Österrådagatan

På höger sida ser du ett enplanshus i rött tegel. Det kallas Telaris och disponeras av Vuxenutbildningen. På samma sida finns också en större tegelbyggnad. Där låg pastorexpeditionen fram till 2009.

Följ gatan bort till Dalslandsgatan. Ta till vänster in på Dalslandsgatan.

På andra sidan Dalslandsgatan ligger ett av centrala Melleruds tre industriområden. Det första du ser är Kommunförrådet på Kärragatan. Det invigdes 1958. Där kan privatpersoner vintertid hämta sand till garageuppfarten.

På andra sidan Kärragatan ligger ett gult hus som inrymmer Auktionsfirman Leif Landberg & Co. Auktionerna äger vanligtvis rum på onsdagar. Husets övervåning disponeras av Atletklubben Björnen och där finns ett av centrala Melleruds två gym. Här låg tidigare Melleruds skoindustri, som tillverkade träskor

Bakom industriområdet och upp längs Dalslandsgatan ligger en nedlagd järnväg. Tidigare gick tågen mellan Göteborg och Oslo in till Mellerud, och sedan vidare upp mot Dals Ed och Norge via denna järnväg. Numera skiljs Göteborg-Oslo-sträckningen från Göteborg-Karlstad-dito strax söder om Erikstad.

Efter industriområdet kommer man till viadukten över järnvägen. Tidigare var Storgatan kopplingen mellan östra och västra Mellerud. Gatan delades av järnvägsövergången och bommarna. För att komma till rätta med de trafikproblem detta orsakade öppnades viadukten i april 1997. Den officiella invigningen ägde rum 19 månader senare.

På vänster sida ligger en bilverkstad. Här hade tidigare GDG ett bussgarage.

Där LRF idag har sitt kontor låg Viktoriasalen. Den byggdes på 1910-talet. När den fick filmprojektor döptes den till Skandiabiografen. Den var då Melleruds första biograf. Byggnaden brann ner 1949.

Ta till vänster upp på Storgatan.

På höger sida ligger polisstationen. Stationen öppnade här 1965 i samband med att polisen förstatligades.

På vänster sida ligger en gul stenbyggnad. Det är Centrumbiografen. Biografen invigdes 5 december 1935 under namnet Centrum Cinema. Melleruds kommun köpte byggnaden 1976 och samma år arrenderades den ut till Melleruds IF, som sedan dess sköter biografverksamheten. Salongen har 288 platser och höst-vinter-vår är det filmvisning i genomsnitt 2-3 gånger i veckan. Biografen kommer att digitaliseras hösten 2012.

Ta till höger in på Postgatan.

Postgatan har fått sitt namn eftersom det första postkontoret i Mellerud låg här. Det öppnades 1903. De som bodde i själva köpingen fick på den tiden själva gå till postkontoret och hämta sin post. Först 1928 började brevbärarna dela ut post i centralorten.

I hörnet Storgatan-Postgatan ligger Missionskyrkan. Byggnaden innehåller också samlings- och ungdomslokaler. Melleruds missionsförsamling bildades 1882. Missionskyrkan byggdes 1886.

Ta till höger in på Wilhelmsgatan.

Den höga röda tegelbyggnaden på vänster sida inrymmer Nordiska totemuseet. Det startades 2008 av Sten Torstensson, samma man som skapade Dalslands Museum, numera Dalslands Konstmuseum, i Upperud. Tidigare låg det ett bryggeri här. Bryggeriet startade 1880. Byggnaden kom till 1908. Tillverkningen upphörde 1970.

I samma byggnad finns också en inspelningsstudio för musik.

Till höger på andra sidan gatan ligger brandstationen. Räddningsverksamheten bedrivs numera av Norra Älvsborg Räddningsförbund, ett kommunförbund bestående av Mellerud, Vänersborg, Trollhättan och Färgelanda.

Den första brandstationen i Mellerud låg på Storgatan, intill Missionskyrkan. Den öppnades 1908 och låg där till 1951. Brandchefen kallades på den tiden sprutchef. 1952 flyttades brandstationen till P D Lundgrens torg, och 1982 kom den till nuvarande plats.

Ta till vänster in på Järnväggsgatan. Var försiktig för här saknas gångbana.

På höger sida ligger lokstallarna. De byggdes i slutet på 1870-talet när järnvägen kom till Mellerud. Från början tillhörde de Dalslands Järnvägar.

Kullen på vänster sida kallades tidigare Österrådakullen. I slutet på 1870-talet grävde man ner en vattencistern här och kullen fick namnet Vattenkullen. Vattenreservoaren fylldes igen 1957.

Det vita huset i norra änden av kullen heter Templargården och är hemvist för IOGT-NTO. IOGT kom till Mellerud 1882. 1884 startades föreningen och 1885 uppfördes ordenshuset. Det kallades ursprungligen Godtemplargården, men namnet kortades senare. Frälsningsarmén startades här 1897 och hyrde hela huset under några år. Förutom IOGT-NTO nyttjas Templargården idag av bland annat Melleruds Fotoklubb och PRO.

Nedanför kullen, på höger sida, ligger järnvägsstationen. Järnvägen kom till Mellerud 1879. Då invigdes två järnvägar samtidigt, Bergslagens Järnväg mellan Göteborg och Gävle, samt Dalslands Järnväg från Norge till Sunnanå hamn. I Mellerud möttes de två. 1928 kom en tredje järnväg, Dal-Västra Värmlands Järnväg, från Arvika till Mellerud. DVVJ bedriver fortfarande trafik sommartid. Den kallas också för De Vackra Vyernas Järnväg. Järnvägen mellan Göteborg och Karlstad elektrifierades 1939.

Under många år var Mellerud en stor järnvägsknut och järnvägen sysselsatte en stor del av befolkningen. Redan 1908 fanns det 48 anställda, och som mest var det cirka 450 anställda. Idag är allt fjärrstyrt.

På stationsområdet ligger Stinsen, det gamla järnvägs-hotellet. Det har i omgångar fungerat som restaurang, nattklubb och hotell. Kommunen köpte huset 2010 och 2011 öppnades här ett ungdomshus. Bottenvåningen är mötesplats för unga tre dagar i veckan. På andra våningen bedriver Dahlstiernska gymnasiet och socialförvaltningens fältsekreterare verksamhet.

(Bilden från Stinsens invigning.)

Norr om stationen ligger Bergs, ett av kommunens äldreboenden. Det invigdes 1931. I samma område låg också en så kallad småskola. Den invigdes 1927 och revs 1965.

Mitt emot station ta vänster in på Norra Kungsgatan och sedan första höger in på Drottningsgatan.

På vänster sida har du Cirkusplatsen. Ett par gånger per år hålls det cirkusföreställningar här. Ibland kommer även ambulerande tivolin. 1957 slog Povel Ramel upp sitt turnétejt på Cirkusplatsen och gav föreställningen Knäpp Upp IIII.

Du kommer fram till Rådahallen. Den invigdes i februari 1978. Idag innehåller den bland annat simhall, idrottshall, gym, företagshälsovård samt företaget SunLike, som erbjuder sandstrand och solliknande ljus inomhus året runt.

Bakom Rådahallen ligger Rådavallen, hemmaarena för Melleruds IF. Utanför idrottsplatsen ligger deras klubbstuga. Klubbstugan invigdes 1989.

MIF bildades 1908. Föreningen spelade fram till 1914 fotboll på en tomt mellan Storgatan och Kapellgatan. 1922 köpte ett par styrelsemedlemmar ett stycke mark för att anlägga en fotbollsplan. Marken är idag en del av Rådavallen. Planen höll dock inte riktiga mått. 1927 anlades därför ytterligare en plan. Under 1930- och 40-talen arbetade man för att utveckla idrottsplatsen. 25 juli 1943 invigdes den som Rådavallen.

Rådavallen har även varit plats för några större musikarrangemang. I början på 2000-talet spelade Sven-Ingvars här. 2010 var det musikfestivalen KAOS, med bland annat The Ark, The Sounds, Petter, Salem al Fakir med flera. Samma år gav gitarrfantomen Tommy Emmanuel sin enda Skandinavienkonsert det året på Rådavallen.

Ta vänster in på Bergsgatan.

På höger sida ligger det vita Idrottshuset. I folkmun kallas det Kåken. 1932 ansökte Melleruds IF om att få disponera marken där Idrottshuset idag ligger. Föreningen fick dispositionsrätt under förutsättning att man inom tre år byggde ett idrottshus. Redan i slutet samma år var byggnaden klar. Invigningen skedde 18 december 1932. Uppförandet kostade cirka 40 000 kr. Det var ett av Sveriges första idrottshus, det första i Älvsborgs län.

Idrottshuset var under många årtionden också en populär festplats. Här ordnades det danser, maskerader, konserter och politiska debatter. Som mest fick man ta in 1000 personer, men idag tillåter brandmyndigheterna bara några hundra. Men fortfarande anordnas det vid enstaka tillfällen danser här. Idrottshuset är också hemvist för Spelmän och Dansare på Dal.

Söder om Idrottshuset ligger förskolan Lunden. Här låg tidigare Centralskolan. Den byggdes 1927 och revs 1986. 1928 tog man realen här för första gången.

Foto av Centralskolan innan den revs. Delar av byggnaden användes till Melleruds IF:s klubbstuga.

Fortsätt på Bergsgatan genom korsningen.

Du kommer fram till P D Lundgrens Torg. Torget är uppkallat efter en av nyckelpersonerna i Melleruds historia:

Per David Lundgren föddes 1854 i Väring. Han var lantbrukare och flyttade till Mellerud 1894 när han köpte Österråda gård. Han sålde av sin mark som tomter och gick ofta i borgen för de banklån köparen behövde för att bygga hus. Han gick före när det gällde att bruka maskiner i jordbruket, gick i spetsen när Mellerud först fick gas- och sedan elektrisk gatubelysning. Han startade tegelbruk, bryggeri och cementgjuteri i Mellerud, samt bekostade kommunens första brandutrustning. Via hans privata vattenverk fick en stor del av köpingen sitt vatten. P D Lundgren dog 1931 och efterlämnade 11 barn.

Parken anlades 1948. Marken hade skänkts av P D Lundgren redan 1919.

1952-1969 var P D Lundgrens torg centrum i Mellerud. Här låg då kommunkontoret, brandstationen och polisen. Polisstationen flyttade till sin nuvarande plats 1965, kommunkontoret till Köpmantorget 1970, och brandstationen till Järnvägsgatan 1982.

I den röda tegelvillan sydost om Torget finns Tandhälsan, Melleruds enda privata tandläkarklinik.

Sydväst om torget ligger ett av Melleruds gamla mejerier. Här låg på 1920-talet Centralmejeriet, som 1927 övertogs av en andelsförening, som 1933 byggde ett nytt mejeri här. Mejeriet las ner 1991. Numera ägs lokalerna av Melleruds Kristna Center, som på lördagar bedriver barn- och ungdomsverksamhet här.

Ta till höger in på Wilhelmsgatan, sedan till höger in på Norra Kungsgatan, gå över gatan vid övergångsstället och kom in på Parkgatan.

På högra sidan, väster om förskolan Lunden ligger Melleruds stora skolområde, där merparten av kommunens elever går.

Den röda tegelbyggnaden inrymmer Dahlstiernska gymnasiet. Skolan invigdes hösten 2002 och innehåller både teoretiska och praktiska utbildningar. Den byggdes ursprungligen för 180 elever, men elevantalet har aldrig understigit 200. Dahlstiernska gymnasiet är uppkallat efter Gunno Dahlstierna (1661-1709). Han föddes i Örs socken i nuvarande Melleruds kommun. Han var den först publicerade poeten från Dalsland och kallas även det pommerska lantmäteriets fader.

Här finns också Kulturbruket på Dal som invigdes samtidigt. Kulturbruket består av en teater- och konsertsalong med fasta platser för 243 åhörare, samt musik- och bildsalar. Kulturskolan har sin verksamhet här, likaså Dalslands Spelmansförbund. Kulturbruket har gästats av en lång rad nationellt och internationellt kända artister, som Eldkvarn, Stefan Sundström, Kalle Moraeus, Göran Söllscher, Staffan Scheja, Ukulele Orchestra of Great Britain, Fairport Convention och Ale Möller, för att bara nämna några.

Den gula tegelbyggnaden bakom är Rådaskolan, Melleruds högstadieskola. De äldsta delarna är från 1951 och var då realskola. 1959 fick man en paviljong för yrkesskolan. Den blev senare slöjd- och hemkunskapsaviljong, men revs 2009 och ersattes av en tillbyggnad på Rådaskolan. Skolan byggdes till 1969-72, och renoverades kraftigt 2002.

Bakom Rådaskolan ligger en envåningsbyggnad. Det är Nordalsskolan, invigd 1985. Det är en låg- och mellanstadieskola.

Passera rondellen och gå på vägens södra sida västerut.

Man brukar säga att alla vägar bär till Rom, men när det gäller E45 som du just har passerat är detta sant. Om man följer vägen söderut hamnar man så småningom på Sicilien, men först efter att ha passerat Rom. Norrut leder E45 till Karesuando.

På andra sidan vägen ligger Sapphultsområdet, med industrier och affärer. Här kommer det så småningom att byggas ett nytt köpcenter.

Ta vänster in på Rostocksgatan.

På kullen ligger gamla Västerråda skola. 1886 byggde Fryxell-Langensköldska Stiftelsen en slöjdskola. Den lades ner 1891. Fem år senare, efter om- och tillbyggnad, nystartade den som folkskola. Som mest gick här sex klasser. Skolan upphörde 1962.

Idag används lokalerna av Dals Motor-klubb, Big Lake Cruisers med flera. I maj varje år ordnas en cruising och bilutställning här.

Här ligger också vattentornet. Det byggdes 1937 samtidigt som Mellerud fick kommunalt vatten för första gången.

Följ Rostocksgatan, ta höger in på Mellerudsgatan och sedan vänster in på Tingshusgatan.

Till vänster ligger Café Gruzzolo och Wärdshuset på Dal. Det är restaurang, nattklubb och hotell.

Wärdshuset på Dal som det såg ut före branden 1999.

Det första gästgiveriet i Mellerud startades omkring år 1650. Det gamla Wärdshuset byggdes 1822. Det låg då på Ödskölts Moar. Det flyttades hit 1845. Wärdshuset var en byggnad i trä. Den brann ner 20 maj 1999. Den nuvarande byggnaden invigdes i april 2000. 2010 döptes restaurangdelen om till Café Gruzzolo.

På vänster sida ligger Tingshuset. Mellerud blev ordinarie tingsplats i Nordals Härad 1647. Det nuvarande Tingshuset invigdes 1909. Idag är det en möteslokal och används bland annat av kommunfullmäktige. På övervåningarna finns sedan 1985 Melleruds Museum. Där finns utställningar kring centralortens historia. Högst upp finns också ett släktforskningscenter.

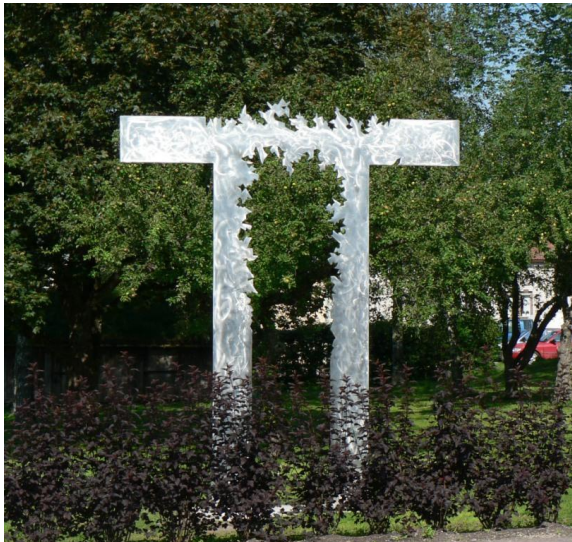

Tingshuset möblerat för kommunfullmäktige.

Den röda träbyggnaden är Tingshusstallet. Det byggdes för att inrymma domarnas och nämndemännens hästar.

På tomten ligger också två små stugor. Både de och stallet tillhör museet.

Ta till höger in på E45.

På höger sida strax efter Tingshuset står en metallskulptur. Den heter Kristallbron och är gjord och skänkt av Bruce White, professor i konst i Chicago. Hans förfäder kom från Dalskogs församling i nuvarande Melleruds kommun.

Skulpturen symboliserar de dalsländska amerikafararnas samhörighet med sina svenska rötter. Emigrationen från Dalsland var mycket stor under 1800-talet. Dalsland var det landskap som tappade störst andel av sin befolkning. Många flyttade till Norge, men en stor andel hamnade i norra USA. Många av de dalslänningar som emigrerade till Amerika återkom sedermera till Dalsland.

Kristallbron invigdes 25 maj 1991. Då stod den intill väg E45, någon mil norr om Mellerud. Den flyttades till sin nuvarande plats sommaren 2009.

Vänd tillbaka på E45. Passera Tingshusgatan. Korsa E45 mellan Café Gruzzolo och Thairestaurangen. Ta till höger runt Thairestaurangen. Du är nu inne på Storgatan som tar dig tillbaka till Köpmantorget.

Mellerudspromenaden är sammanställd av Lars Nilsson, kultur- och fritidsutvecklare i Melleruds kommun.

Källor:

Melleruds IF 100 år. Jubileumsbok, utgiven 2008.

Bror Engvall: Mellerud från gästgiveri till järnvägsknut.1975.

Kjell Åberg: Viktiga händelser i Mellerudsbygden ... Webb sida.

Tack till Evert Magnusson och Kjell Åberg för värdefulla förslag och synpunkter.